

Orta məktəbdə Molla Pənah Vaqif irsinin tədrisində şəxsiyyətyönümlülük

Fəxrəddin Yusifov

Pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent. ADPU, “Ədəbiyyatın tədrisi texnologiyası” kafedrası. Azərbaycan. E-mail: yusifovf56@bk.ru
<https://orcid.org/0000-0002-8418-1931>

XÜLASƏ

Gənclərin həyata hazırlanmasında, onların təfəkkürü, mənəvi aləmi və dünyagörüşünün inkişafında, əqidəli bir vətəndaş, şəxsiyyət kimi yetişməsində Molla Pənah Vaqif irsinin xüsusi yeri vardır. Şairin əsərlərində ifadə olunan fikirlər poetik söz pərdəsinə elə məharətlə bürünür ki, onların açıqlanıb dərk olunması şagird mənəviyyatına, onların bir şəxsiyyət kimi yetişməsinə müsbət təsir göstərir. “Hayıf ki, yoxdur” qoşmasının tədrisi zamanı məqsədin hansı ustalıqla çatdırılması, bu zaman sərgilənən ifadə tərzini diqqətlə müşahidə olunmalı, nəticələr çıxarılmalıdır. Eləcə də “Pəri” qoşması üzərində iş aparılan zaman gözəlin, gözəlliyin təqdimatının orijinallığı, portret cizgilərinin təsviri, tərənnümündəki poetik üsul və vasitələrin müşahidə edilib dərk olunması da şagirdin estetik zövqünün inkişaf etdirilməsinə zəngin material verir. Fəal/interaktiv təlim metodu ilə keçilən dərslərdə bu imkanlardan istifadə nəzərə alınmalıdır.

AÇAR SÖZLƏR

Molla Pənah Vaqif,
orta məktəb,
şəxsiyyətyönümlülük,
“Hayıf ki yoxdur”, “Pəri”

MƏQALƏ TARİXÇƏSİ

göndərilib: 24.10.2022
qəbul edilib: 09.12.2022

MƏQALƏNİ ÇAPA MƏSLƏHƏT BİLƏN

Pedaqogika üzrə fəlsəfə
doktoru, dosent Bilal
Həsənlı

METHODS

Personality orientation in teaching Molla Panah Vagif heritage in secondary school

Fakhraddin Yusifov

Doctor of philosophy in pedagogy, Associate professor. ASPU, department of “Literature Teaching Technology”. Azerbaijan. E-mail: yusifovf56@bk.ru
<https://orcid.org/0000-0002-8418-1931>

ABSTRACT

In the preparation of young people for life, in the development of their thinking, inner world, worldview, and their development as conviction citizens and personalities Molla Panah Vagif's legacy have a special place. The ideas expressed in the poet's works are covered with the veil of poetic words so skillfully that their explaining and understanding has a positive effect on the student's morale and their development as a personality. During the teaching of the couplet "Hayif ki, yokhdur", the skilfully delivery of the goal, the style of expression displayed at this time should be carefully observed, and conclusions should be drawn. As well, when working on the couplet "Peri", observing and understanding the beauty, the presentation of originality of the beauty, the description of the portrait lines, and the poetic methods and tools in the chanting also provide rich material for the development of the student's aesthetic taste. The use of these opportunities should be taken into account in classes held with the active/interactive learning method.

KEYWORDS

Molla Panah Vagif, secondary school, personality orientation, "Hayif ki yokhdur ", "Peri"

ARTICLE HISTORY

Received: 24.10.2022

Accepted: 09.12.2022

Giriş / Introduction

Hazırda ümumtəhsil məktəblərində qarşıya qoyulan ümumi vəzifələrdən biri də şagirdyönümlülük, gənclərin bir şəxsiyyət kimi yetişdirilməsidir. Digər fənlər kimi bu sahədə ədəbiyyat fənninin də üzərinə böyük məsuliyyət düşür. Gənclərin həyata hazırlanmasında, onların təfəkkürünün, mənəvi aləminin və dünyagörüşünün inkişaf etdirilməsində, əqidəli bir vətəndaş, şəxsiyyət kimi yetişməsində klassik bədii irsimizin, xüsusən də M.P.Vaqif irsinin öz dəyəri və yeri vardır [4, s.110]. Şairin əsərlərində ifadə olunan fikirlər poetik söz pərdəsinə elə məharətlə bürünmüşdür ki, onların açıqlanıb dərk olunması şagird mənəviyyatına və onların bir şəxsiyyət kimi yetişməsinə böyük təsir göstərir. Bədii sözün qüdrəti ilə tərənnüm olunan fakt və hadisələr, onların ifadə tərzləri yalnız filoloji biliklərin mənimsənilməsinə deyil, həmçinin gənclərin mənəvi aləminin formalaşmasına, onların bir şəxsiyyət kimi yetişməsinə də böyük təkan verir. Bu imkanlar diqqətlə öyrənilməli və tədris prosesində onların həyata keçirilməsi qayğısına qalınmalıdır.

Çağdaş Vaqif kursumuz ötən əsrin ortalarında çəkilən yoldan – “Hayıf ki, yoxdur” (VIII sinif proqramına daxildir, əlavə oxu materialı kimi “Durnalar” şeiri tövsiyə olunur) və “Pəri” (X sinif proqramına daxildir, əlavə oxu materialı kimi “Bəri bax”, “Görmədim”, “Bax” əsərləri tövsiyə olunur) qoşmalarının çevrəsindən kənara çıxma bilməsə də, burada şəxsiyyətyönümlülükə bağlı xeyli faydalı işlər aparmaq mümkündür [3, s.107]. “Hayıf ki, yoxdur” qoşmasında niyyətin hansı ustalıqla çatdırılması, bu zaman sərgilənən ifadə təzi diqqətlə müşahidə olunmalı, nəticələr çıxarılmalıdır. Məlumdur ki, bu əsərin yazılma tarixi ilə bağlı görkəmli ədəbiyyatşünas Salman Mümtazın xüsusi qeydləri vardır [1, s.39-40]. O, tarixçi Mirzə Yusif Qarabağiyə istinad edərək belə söyləyir ki, İbrahimxəlil xanın Kür qırağı kəndlərində dincəlməsi yerli əhalinin rahatlığına mane olurdu. Buna görə də onlar sarayın baş vəziri Molla Pənah Vaqifə müraciət edib dərdlərini danışirlar. Ondan rica edirlər ki, Qarabağa dönmək üçün bir əlac tapıb İbrahim xanın buradan getməsini tezləşdirsin. Vaqif də bu niyyəti ifadə edəcək bir qoşma yazıb xanəndələrdən birinə verib oxutdurur:

Siyah tel görmədim Kür qırağında,
Məgər heç yaşılbaş olmaz bu yerdə?
Tər lan könlüm yenə uça dağlara,
Havalanıb, hərgiz qalmaz bu yerdə.

Bu diyarda kəlağay yox, kətan yox,
Sinəm yotan müjgan oxun atan yox,
Sərxoş durub, bir nəzakət satan yox,
Heç sövdagər fayda bulmaz bu yerdə.

Bəzək bilməz bu diyarın göyçəyi,
Tanımaz al çarqad zərrin ləçəyi,
Ağ buxaq altından həlqə birçəyi,
Tər məmə üstündən salmaz bu yerdə.

Desələr, Vaqif, nə oldu sənə,
Rəngi ruyin dönüb heyvayə yenə,
Əlin tər məmədən üzən kimsənə,
Sarıban niyə solmaz bu yerdə?

S.Mümtaz qeyd edir ki, xanəndələrin ifa etdiyi bu qoşmadan murad hasil olmadığı üçün Vaqif bədahətən ikinci qoşmanı yazaraq onlara oxutdurur. “Bu mənsumə oxunarkən İbrahim xan Cavanşirə elə təsir edir ki, qoşuna filfövr köçmək əmrini verərək, özü də ordu ilə bərabər Qarabağa əzimet edir” (əzimet edir – geri qayıdır) [1, s.41]. Həmin qoşma “Kür qırağının əcəb seyrəngahı var” misraları ilə başlayan “Hayıf ki, yoxdur” adlanan bədii parça idi. Biz S.Mümtazın qeyd etdiyi “elə təsir edir ki” ifadəsinə xüsusilə diqqət yetirmək istərdik. İbrahim kimi xanları “adi” sözlərlə təsir altına almaq mümkün ola bilməzdi. Deməli, bu şeirdə xüsusi məqamlar var idi ki, onlar da gözəl və təsirli dillə ifadə oluna bilmişdi.

Məlum məsələdir ki, insanlar vəzifə və rütbəsindən asılı olmayaraq öz güzərgahlarını gözəl, gözəgəlimli və ruh oxşayan məkanlarda keçirməyi xoşlayar. İbrahimxəlil xan da bir başçı kimi Kür qırağının ən xoşagəlimli yerində məskən salmağa üstünlük verməli idi. Bu zaman camaatın istəyi və Vaqifin qarşısında duran çətinliyi təsəvvür etməmək mümkün deyildir. Necə etməli ki, həm bu məskən salınmış yerlərin üstünlüyünü təsvir etməklə xanın gözəl zövqə malik olduğunu göstərsin, həm də incə bir ifadə ilə buradakı “zərif” çatışmazlığı qabartsın, xanda geriyyə – daha gözələ qayıtmaq həvəsini gücləndirsin? Təbii ki, bu iki incə məsələni bir yerdə ifadə etmək, qabartmaq asan məsələ deyildi. İşin gedişatından məlum olur ki, Vaqif ikinci şeirində bu mətləbi olduqca dolğun şəkildə ifadə etmiş, niyyətini xana çatdırı bilmişdi.

Birinci şeirlə (“Siyah tel görmədim Kür qırağında”) ikincisi arasında sıx mənə və niyyət bağlılığı vardır. Bəlkə də birincidə niyyət açıq şəkildə ifadə olunduğuna

görə mətləb hasil olmamışdı. Şeirdə istək, detal və təfərrüatlar çılpaq şəkildə təqdim olunmuş, bu isə həsrət motivini kifayət qədər gücləndirə bilməmişdi. Lakin buna baxmayaraq şeir az da olsa öz təsirini göstərmiş, ruha, istirahətə bir şübhə toxumu əkməmişdi. Şair ikinci şeirini qələmə almağı, bəlkə də, ağlının ucundan belə keçirməmişdi. İlk şeirində xanın dəstəsinin buralardan geri qayıtmasını məhz aşağıdakı səbəblərə görə zəruri olduğunu ifadə etmək istəmişdi:

Kür qırağında “siyah tel” yox (gözəllər əvəzinə siyah tel!), insanın duyğularına rahatlıq verən “yaşılbaş” da görünmür və könlüm, özü də dəli könlüm yox, tərlan könlüm (şair həsrəti daha qabarıq ifadə etmək üçün bilərəkdən bu ifadəni seçir) uca dağlara havalanır və heç bir vəchlə burada qala bilməz deyir. Burada sözlərdə təsvir olunan real mənzərə sadələşdirilir, “geriyə çağırış”, “gerinin həsrəti” obrazlı dillə qabardılır. Digər bəndlərdə də “gerinin həsrəti” “kəlağay yox, kətan yox” deyilməklə gözəllik və gözəllərin olmadığına işarə edilir. Həmçinin burada naz oxlarını ataraq sinəni yotan gözəllərin, sərxoş duruşlu nəzakət satanların da olmadığı vurğulanır. Deməli, belə yerdə hətta bir sövdəgar (tacir, burada insan, gözəllik sərrafi mənasında) da qalmaz, biz niyə qalaq ki?! Üçüncü bənddə isə digər bir çatışmazlıq bilərəkdən qabardılır. Bu diyarın göyçəkləri bəzək bilməz (yəni “geridə” olanlar bunu bilir), həlqə birçəkləri al buxaq altında, tər məmə üstündə olmaz (“geridə” olanlarda bunlar vardır) deyər vurğulanır. Şair sonuncu bənddə rənginin saralmasını həsrətlə, zövqlü istirahətdən məhrum olması ilə şərtləndirir.

Şeirin niyyəti və ona nail olmaq üçün seçilən ifadələr yerində işlədilmişdir. Məzmunundan göründüyü kimi, burada həsrət kifayət qədər açıq və dolğun şəkildə ifadə edilmişdir. Şeirdə bu ərazilərdən getmək istəyi estetik baxımdan düzgün canlandırılmışdır. Amma onun təsir imkanı ikinciyyə nisbətən bir qədər zəif olmuşdur. Şair məsələni daha qabarıq formada ifadə etməli, xanı fikrindən daşındırmalı idi. İkinci şeir məhz bu amalla qələmə alındı. Onun ifadə tərzini yeniləndi, həcmi artdı (11 bənd) və nəticədə xanın saraya dönmək istəyi reallaşdı. Hansı söz və ifadələrin, təsvirlərin bu istəyi gerçəkləşdirdiyinə diqqət yetirək (həm də birinci şeirdəki məzmunla bu şeiri müqayisə edək):

Kür qırağının əcəb seyrəngahı var,
Yaşılbaş sonası, hayıf ki, yoxdur!
Ucu tər cığalı siyah tellərin
Hərdən tamaşası, hayıf ki, yoxdur!

Bənddə mənası izah edilən söz:

cığa – başın ön və yan tərəfinə tökülən tellər.

Bəndin şərhı: Kür qırağının gözəl seyrəngahı (gəzinti üçün səfalı, mənzərəli yer) olsa da, amma bu gözəlliyi tamamlayan incə bir detalın – yaşılbaş sonanın olmadığı vurğulanır. Qeyd edilir ki, ucu tər cığalı siyah telli (qara saçlı gözəllər) gözəllər olsa da, onlara hər an tamaşa etmək olmur.

Qış günü qışlağı Qıraqbasanın,
Gözüdür Aranın, cümlə-cahanın,
Belə gözəl yerin, gözəl məkanın
Bir gözəl obası, hayıf ki, yoxdur!

Bəndin şərhı: Bu bənddə Kür qırağındakı Qıraqbasan qışlağının təbii gözəlliyi təqdir olursa da, buralarda başqa gözəl obanın olmadığı vurğulanır.

Elə gözəl var bunların içində,
Ələ düşməz hərgiz Çinü-Maçində.
Söyləgən, oynağan, dürüst biçimdə
Bəzəyi, libası, hayıf ki, yoxdur!

Bənddə mənası izah edilən sözlər:

hərgiz – əsla;

Çinü-Maçin – Çin və Mancuriya.

Bəndin şərhı: Şeirın 3-cü bəndində müxtəlif əlaməti, zahiri cizgiləri ilə seçilən gözəllər (gözəllik) xatırladılır, mənəvi ehtiyacı ödəyən keyfiyyətlər sadalanır, lakin o keyfiyyətlərin buradakı gözəllərdə olmadığı qeyd olunur (həmin bəndin son iki misrası). Həmçinin buradakı gözəllərin heç bir yerdə tayı-bərabəri olmadığı vurğulansa da, incə bir ifadə ilə (söyləgən, oynağan, dürüst biçimdə bəzəyi, libası olmadığı) onların çatışmazlıqları da diqqətə çatdırılır.

Çoxdur ağ bədənli, büllur buxaqlı,
Lalə zənəxdanlı, qönçə dodaqlı.
Amma şirin dilli, açıq qabaqlı,
Könül aşınası, hayıf ki, yoxdur!

Bənddə mənası izah edilən sözlər:

büllur – şəffaf, parlaq daş;

buxaq – insanın çənəsi ilə boğazı arasındakı hissə, çənəaltı;

zənəxdan – çənə və ya yanaqda olan çuxur;
aşına – məlumatlı, vaqif, tanış, xəbərdar, bələd.

Bəndin şərhı: Yuxarıda verilən bənddə də bu yerlərin gözəllərində büllur buxaq, lələ zənəxdan və qönçə dodaqlı gözəllərin çoxluğu ifadə edilir, amma bildirilir ki, onlar şirin dilli, açıq qabaqlı, könül aşınası deyillər (bu bənd dərsliyə daxil edilməmişdir – F.Y.).

Havasından torpağının, yerinin,
Dadızmaz dəhanın, ləbi-şirinin,
Pəri çoxdur, nə fayda heç birinin
Adamlıq ədası, hayıf ki, yoxdur!

Bənddə mənası izah edilən sözlər:

dəhan – ağız;

ləb – dodaq;

ədə – tərz, naz, qəmzə, iş, əməl (burada naz, qəmzə).

Bəndin şərhı: Bu gözəl məkanda pərilərin çoxluğunu bildirən şair, onların “adamlıq ədaləri”nin olmadığından heyifsilənir (bu bənd dərsliyə daxil edilməmişdir – F.Y.).

Ucu əşrəfili, bulut kimi saç,
Dal gərdəndə hər hörüyü bir qulac,
Kəlağayı əlvan, qəsabə qıyğac,
Altından cunası, hayıf ki, yoxdur!

Bənddə mənası izah edilən sözlər:

əşrəfi – qızıl pul, saçın ucunun bəzəyi, keçmişdə zinət əşyası olaraq istifadə edilirdi;
gərdən – boyun;

qulac – qolları açıqda bir əlin barmaqları ucundan digər əlin barmaqları ucuna qədər olan məsafə. Xalq arasında uzunluq ölçü vahidi kimi işlənir;

qəsabə – keçmiş dövrlərdə qadın paltarının yuxarı hissəsindən aşağıya doğru uzanan bəzəkli yaxalıq;

qıyğac – əyri, çəpəki, yanakı kəsilmiş, yaxud qatlanmış parça;

cuna – tənzip, tül (burada tül mənasında işlənmişdir).

Bəndin şərhı: Bu bənddə gözəlin və gözəlliyin portreti cızılır, onun zərif bir çatışmazlığı təsvir edilir, ucu əşrəfili bulud kimi boynunun arxasına bir qulac tökülən saçlı, əlvan kəlağayı qıyğac qəsabəsi altında da üzü tül ilə örtülən olmadığı vurğulanır.

Zər haşiyə al nimtənə üstündə,
Xallar üz yanında, çənə üstündə,
Buxağın altında, sinə üstündə,
Zülfün burulması, hayıf ki, yoxdur!

Bənddə mənası izah edilən sözlər:

zər – qızıl;

haşiyə – paltarın kənarında rəngi, gülü və materialı cəhətdən ondan fərqlənən zolaq (burada qızılı zolaq mənasındadır);

al nimtənə – qolsuz üst qadın geyimi, gödəkçə;

zülf – saç, tel.

Bəndin şərh: Bu bənddə gözəliyin başqa bir çatışmazlığı diqqətə çatdırılır. Şair burada qızıl zolaqlı qırmızı gödəkçə geyinən, üzündə, çənəsində xallar, buxağın altı və sinəsinin üstündə buruq saçlı gözəllərin olmadığından heyifsilənir.

Laçın tək başda ala tomağa,
Yaşmağı tutmaya dişə, dodağa,
Cəllad kimi durub qabaq-qabağa
Baxıb can almağı, hayıf ki, yoxdur!

Bənddə mənası izah edilən sözlər:

ala – qarışıq rəngli, tükünün bir hissəsi ağ, o biri hissəsi başqa rəngdə olan;

tomağa – kəkil (bəzi quşlarda olur, burada laçın quşunun kəkili anlamındadır);

yaşmaq – örtü, qadınların yad kişilərdən yaşınmaq üçün üzlərinin adətən gözdən aşağı hissəsini örtükləri örtü.

Bəndin şərh: Şair buradakı gözəllərin üzlərinə yaşmaq tutmadığı üçün heyifsilənir (bu bənd də dərsləyə daxil edilməmişdir – F.Y.).

Çünki yorğunuyam mən bu yolların,
Qaydasını billəm hər üsulların,
Gümüş biləklərin, bəyaz qolların,
Sarı kəhrəbası, hayıf ki, yoxdur!

Bənddə mənası izah edilən söz:

kəhrəba – müxtəlif xırda bəzək şeyləri qayrılan qatranlı şəffaf, sarı və ya sarı-qonur rəngli bərk maddə.

Bəndin şərhı: Şair bu bənddə bəyaz qollardakı biləklərdə sarı kəhrəbanın olmaması və bu yolların yolçusu olduğu üçün hər üsulların qaydasını bildiyini vurğulayır (bu bənd dərsliyə daxil edilməmişdir – F.Y.).

Ayna tutub hərdəm camal görməsi,
Zülfə, zənəxdana sığal verməsi,
Səhər ala gözün siyah sürməsi,
Əlinin hənəsi, hayıf ki, yoxdur!

Bəndin şərhı: Növbəti bənddə buradakı gözəllərin güzgülənməməsi, zülfə, zənəxdana sığal verməməsi, ala gözlərə siyah sürmə çəkməməsi, əllərində hənəsi olmaması kimi keyfiyyətlər qabardılır.

Qoşmanın sonuncu bəndində deyilir:

Vaqif haqdan dilər lütfü kərəmlər,
Belə yerdə qalan, vallah, vərəmlər.
Yenə yada düşdü bizim sənəmlər.
Getməyin binası, hayıf ki, yoxdur!

Bənddə mənası izah edilən sözlər:

haqq – Tanrı, Allah;

lütf – mərhəmət, mehribanlıq, xoş, alicənab münasibət, köməklik;

kərəm – lütf, mərhəmət.

Bəndin şərhı: Vaqif tanrıdan mərhəmət, xoş münasibət arzulayır və bu yerlərdə qalanların vərəmlədiyini bildirir. Bu cür təsvir və tərənnümdən sonra, heç şübhəsiz, daş da olsa yumşaldı.

Qoşmada mənası şagirdlər tərəfindən açıqlanacaq sözləri məqalədə təqdim etdik. Əsərin məzmununun anlaşılması üzrə işdə bu sözlərin mənasının izahlı lüğətdən, ərəb-fars sözləri lüğətindən istifadə etməklə bəndlərin mənasının şərh olunması qrup tapşırıqları formasında şagirdlərə təqdim olunmalıdır. Təhlil dərində isə əsas məqsədin, ideyanın birinci bənddən addım-addım necə ifadə olunması, sözlərlə necə manevr edilməsi diqqətlə müşahidə etdirilməlidir.

Nəticə / Conclusion

Mətnin hansı niyyətlə yazıldığı müəyyənləşdiyindən tədris prosesində aşağıdakılara nail olmaq lazımdır:

a) İlk olaraq şagirdlər Vaqifin insan, məkan gözəlliyinə dair təsəvvürləri ilə yaxından tanış olmalıdır. Bunun üçün mətn üzrə müşahidələr aparılmalıdır. Mətnə mənası tanış olmayan sözlərin lüğət vasitəsilə aydınlaşdırılmasına, həmçinin təsvir və ifadə vasitələrinin verdiyi imkanların araşdırılmasına ehtiyac vardır. Müəllim izahlı lüğəti, ərəb-fars sözləri lüğətini, həmçinin bir çox lüğətləri özündə əks etdirən Azleks mobil tətbiqinin mövcudluğunu şagirdlərə xatırlatmalıdır. Mətnə dair qrup işləri aparılarkən həmin mobil tətbiqdən istifadə oluna bilər;

b) Dərsdə şagirdlər niyyətin sözlə necə ifadə olunması məharətini müşahidə etməlidirlər. Şagirdin bir şəxsiyyət kimi yetişməsində bu müşahidənin böyük əhəmiyyəti vardır. Şair bir vəzir kimi “İbrahim xan, bizim qoşunlarımız camaata əziyyət verir, gəlin buralardan gedək, öz doğma sarayımız yaxşıdır” demir. Əvəzində həmin istəyi hiss etdirmək, qabartmaq üçün sözlərlə gözəl maneurlər edir. Addım-addım, misra-misra, bənd-bənd niyyətə doğru irəliləyir. Deməli, dərsdə sözlə niyyətin ifadə olunma bacarığına diqqətin yetirilməsi, belə bir keyfiyyətin izlənilməsi və müşahidə olunması şagirdlərdə müvafiq bacarığın formalaşdırılması işinə geniş imkanlar yaradır;

c) Şagirdlərdə bir şəxsiyyət kimi sözdən məharətlə istifadə etmək, sözlə fikirlərini ifadə etmək, öz fikrini başqalarına təlqin etmək bacarığını inkişaf etdirmək üçün də mətnin imkanlarından istifadə olunmalıdır. Hər bir bəndin ifadə etdiyi mənanın sadələşmiş variantı ilə indiki məzmunun tutuşdurulması, fikrin obrazlı formada təlqin olunması keyfiyyətləri bir daha mətn üzərində müşahidələr aparılmaqla şagirdlər tərəfindən araşdırılıb dərk olunmalıdır;

ç) Söz – insan qəlbinin aynasıdır. O, danışan insanın xarakterini, necə bir şəxsiyyət olduğunu açıb göstərir. Sözdən ünsiyyət prosesində düzgün, məqsədyönlü şəkildə istifadə etmək şəxsiyyəti xarakterizə edən mühüm cəhətlərdən biridir. Düşüncədən qaynaqlanaraq söylənən hər bir söz insanın kimliyi haqqında aydın təsəvvür yaradır. Ona görə də şairin mənəvi aləminin dərk olunmasında bu şeirdən, orada işlədilən bədii təsvir və ifadə vasitələrindən, sözlərdən bir vasitə kimi istifadə olunmalıdır. Şairin mənəvi dünyasının dərk edilməsi şagirdlərin də bir şəxsiyyət olaraq mənəvi aləminin zənginləşməsinə mühüm töhfələr vermiş olar.

Dahi şəxsiyyətlər – yaradıcı insanlar, sənətkarlar həm də incə zövqə malik insanlar olmuşlar. Onlar təbiət və cəmiyyətdəki hər bir gözəlliyin vurğunu olmuş, onları duymaq və duyurmaq işində öz layiqli töhfələrini vermişlər. Vaqifin X sinifdə tədrisi nəzərdə tutulan “Pəri” qoşması da bu cəhətdən xali deyildir. Qoşma gözəlin, insan gözəlliyinin təqdimatının orijinallığı, portret cizgilərinin əlvanlığı, təsvir və tərənnümündəki poetik üsul və vasitələrin rəngarəngliyi, dilin bu keyfiyyətlərinin müşahidəsi, dərk olunması şagirdin bir şəxsiyyət kimi yetişməsinə, estetik zövqünün inkişaf etdirilməsinə zəngin materiallar verir [3, s.107]. İnsandakı gözəlliyi duymaq və onu sözlə bir rəssam kimi canlı təsvir etmək, şagirdlərdə bu gözəlliklərə köklənmək hissini inkişaf etdirir. Vaqifin gözü ilə “pərilərin” gözəlliyinə baxılır və onların qəlbində insanlığa, insan gözəlliyinə bir vurğunluq yaranır. Təkcə Vaqif irsinin tədrisində deyil, digər bədii mətnlərdə də şagirdlərin hərtərəfli yetişdirilməsi məsələsi daim diqqətdə saxlanılmalıdır.

Əgər deyilən cəhətlər, həmçinin əsərlərin meydanagəlmə şəraiti nəzərə alınmazsa, nə bu qoşmanın məzmunu, nə ideyası, nə də şəxsiyyətyönümlülük məsələsi şagirdlərə düzgün çatdırıla bilər.

Bədii söz, sənətkarların əsərlərində ifadə olunan ideyalar onların mənəvi aləminin dərk olunmasına, nəticədə isə şagirdlərin bir şəxsiyyət kimi yetişməsinə münbit şərait yaradır. Bu imkanı müəllim bir an belə olsa da gözdən qaçırmamalıdır.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat / References

1. Mümtaz S. (1986). Azərbaycan ədəbiyyatının qaynaqları. Bakı, Yazıçı. 445 s.
2. Tərtibçi heyət: Əliyev S., Həsənov B., Mustafayeva A., Verdiyeva N., Məmmədova S. (2019). Ümumtəhsil məktəblərinin 8-ci sinfi üçün ədəbiyyat fənni üzrə dərslik. Bakı, “Bakı-nəşr”. 208 s.
3. Tərtibçi heyət: Soltan Əliyev, Bilal Həsənov, Aynur Mustafayeva. (2018). Ümumtəhsil məktəblərinin 10-cu sinfi üçün ədəbiyyat fənni üzrə dərslik. Bakı, “Bakı-nəşr”. 208 s.
4. Yusifov F. (2020). Ədəbiyyatın tədrisi metodikası. Bakı, ADPU-nun nəşriyyatı. 348 s.
5. <https://www.azleks.az>